

Inviterer til heksejakt

Grethe Nordhelle | **Manipulasjon** Forståelse og håndtering. *Gyldendal Akademisk*, 2009. 188 sider



«Manipulasjon» er et vanlig uttrykk i dagligtale, i Bokmålsordboka beskrevet som «tilslørende framgangsmåte». I psykologien er det imidlertid ikke et etablert faguttrykk. Dette ønsker Nordhelle å endre med denne boka. Her beskriver hun ut fra et psykologisk perspektiv manipulasjon som fenomen, hvordan man skal avsløre og håndtere manipulatoren, og hvordan man på best mulig måte kan beskytte seg mot dennes planer.

Nordhelle bygger en modell med en fundamental svakhet: Har man først dannet seg en teori om en persons bevegrunner, vil all atferd som fremvises, kunne tolkes som en bekreftelse på teorien

Basert på egen erfaring som advokat og psykolog i arbeid med meklingsaker beskriver Nordhelle manipulatoren som en superskurk à la Supermanns nemesis Lex Luthor – utrolig smart, nesten umulig å identifisere og med en nærmest overnaturlig evne til å lure intetanende personer inn i sitt nettverk av løgner og planer. Han er hensynsløs i forhold til å nå sine mål, egoistisk, planlegger langt fremover og er nesten umulig å avsløre fordi han er så flink til å skjule sin egentlige agenda. For å sette manipulatoren inn i en psykologfaglig kontekst ser hun manipulasjon i forhold til psykopati – manipulatoren deler mange egenskaper med psykopaten, men har i tillegg evner som denne bare kan drømme om. Der psykopaten er rigid, er manipulatoren fleksibel; der psykopaten er ute av stand til å sette seg inn i andres følelser, utnytter manipulatoren sin forståelse av andres følelsesliv til å nå sine mål.

Gjentatte ganger leser vi at manipulatoren kjennetegnes ved trekk som vi også finner hos ikke-manipulatoren. Den prinsipielle forskjellen forklares med at ikke-manipulatoren ikke er seg bevisst

sine handlinger, mens manipulatorens bevisst bruker sine handlinger som en del av en langsiktig strategi. Et eksempel fra teksten illustrerer dette. Nordhelle fremholder at en manipulator bruker tre overordnede posisjoner. I den overlegne posisjonen fremstiller manipulatorens seg som mer suveren, bedre, mektigere eller mer dominerende enn andre for å «tiltrekke seg eller påvirke offeret». I den underlegne posisjonen fremstiller manipulatorens seg som svakere enn andre for å appellere til hjelp, støtte eller oppmerksomhet. I den nøytrale posisjon inntar manipulatorens en serviceholdning og formidler at han er disponibel når andre trenger han. Forutsetningen for at disse posisjonene skal kunne leses som manipulering, er at de brukes bevisst i strategisk øyemed.

Nordhelles primære prosjekt er ikke å forstå fenomenet teoretisk, men å gi leseren verktøy til å avdekke manipulasjon i praksis. I denne sammenhengen bygger hun en modell med en fundamental svakhet: Har man først dannet seg en teori om en persons beveggrunner, vil all atferd som fremvises, kunne tolkes som en bekreftelse på teorien. Skal man avdekke en manipulator etter Nordhelles kriterier, må man ha intim kunnskap om hva slags intensjoner, planer og skjulte hensikter som ligger til grunn for en atferd. «Dommen» blir løserevet fra objektive kriterier og helt og holdent avhengig av vurdererens tolkning av personens indre motiver.

Fordi kjennetegnene på en manipulator er trekk som fra tid til annen gjelder de fleste av oss, er manipulatorens godt skjult og vanskelig å avsløre. Når Nordhelle beskriver dette som et samfunnsproblem av betydelig omfang, begynner prosjektet med å avsløre manipulatorene å ligne en heksejakt. I 1487 ble *Heksehammeren (Malleus Maleficarum)* utgitt og brukt som lærebok i hvordan man kunne avsløre og straffeforfølge hekser. Den logiske bristen som gjorde det umulig for anklagede hekser å bevise sin uskyld for en allvitende inkvisitor, er også gjeldende for den prosess som ville blitt resultatet om man skulle forsøkt å avsløre manipulatorer basert på kriteriene Nordhelle skisserer.

Den siste tidens pressdekning rundt bruken av rettsoppnevnte sakkyndige som uttaler seg om tiltalte på sviktende grunnlag, bør være en indikasjon på hvor galt slike prosesser kan gå.

Andreas Høstmælingen, psykologspesialist